

'El Öpme' ile İlgili *Kütüb-i Sitte* Hadislerinin Tahrir ve Değerlendirmesi

 HAFİZE BALIK ^a MUSTAFA ÖZTOPRAK ^b

Geliş Tarihi: 16.03.2021 | Kabul Tarihi: 28.04.2021

Öz: “El öpme” toplumumuzda sıkça tekrarlanan, büyüklere saygı ifadesi olarak algılanan bir davranıştır. Kültür tarihimizde Dede Korkut Hikâyeleri’nden, Osmanlı Devleti’nin elçi karşılama merasimlerine kadar pek çok yerde bu davranışa farklı anlamlar yüklenmiştir. Bu davranışın Tasavvuf kültüründe ve Anadolu’da düşünce dernek merasimlerinde ritüelleştiği bilinmektedir. El öpen ve öptürenlerin, kimi zaman sosyal ve psikolojik, kimi zaman ise siyasal sebeplerle eleştirilebilmektedir. “El öpme”nin İslam Dini’ndeki yeri medyada tartışılmasına rağmen bu konunun akademik incelemesine rastlanılmamıştır. Bu çalışmada, Hz. Peygamber’in elinin öpülüp öpülmediğine dair İslam Dini’nin ana kaynaklarından *Kütüb-i sitte* hadisleri incelenmiş, konuyla ilgili rivayetlerin tahrir ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sünnet, *Kütüb-i Sitte*, tahrir, kültür, el öpme.

^a ESOGÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Programı
hafizebalik09@gmail.com

^b ESOGÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü
mustafaoztoprak@yaani.com

Driving and Evaluation of Hadiths in the *Kutub al-Sitta* Related to the 'Kissing Hands'

Abstract: "Kissing hand" is a frequently repeated behavior in our society. When our culture and history are examined, we see that this behavior sometimes becomes ritualized and sometimes it attributes social and even political meanings to this behavior. In our research, we tried to determine the place of "kissing hand" behavior in the hadiths, one of the main sources of the religion of Islam. In our study, we examined the Kutub al-Sitta hadiths on the subject. We have taught, criticized and evaluated hadiths in the Kutub al-Sitta.

Keywords: Sunnah, Kutub al-Sitta, takhrij, culture, kissing hand.

Giriş

Makalemizde inceleyeceğimiz “el öpme”, kültürümüzde saygı ve itaat anlamı içeren büyüklerin elini öpme davranışdır. Dede Korkut Hikâyelerinde “el öpme” davranışına sıkça rastlarız. Bu hikâyelerdeki kahramanların büyüklerinin elini öpüşü, kimi zaman büyüklere saygı, kimi zaman ayrılırken vedalaşıp helalleşme, kimi zaman ise Han’ın verdiği görevi kabul etme yani itaat anlamlarını taşımaktadır.¹ Osmanlı toplumunun ayırt edici özelliklerinden biri olarak görülen “el öpme” davranışı bir protokol kuralı olarak elçi kabul etme töreninin en önemli kısımlarından biri olmuş; politik anlamlar yüklenerek, Erdel Hükümdarı’nın elçilerinin, Budin Paşası’nın elini öpmesi siyasi hiyerarşi bağlamında tartışılmıştır.² Tasavvufta ise şeyhin elini öpme, bir tarikat edebi olarak kabul edilmiş, özellikle “tövbe-istiğfar”dan sonra bu davranışın yapılması tavsiye edilmiştir.³ Anadolu’da nişan ve düğün törenlerinin bir parçası sayılan ve “el öpme” adıyla isimlendirilen davetler, iki ailenin birbirini daha iyi tanınması, kaynaşması, bu vesile ile aile büyüklerinin yeni evli çifte öğütler vermesi gibi sosyal amaçlarla yapılmaktadır.⁴ Bu davranış çoğu zaman bir saygı ifadesi olarak hoş görülse de, kimi zaman el öpenler ve öptürenler psikolojik tahlillerle ağır bir biçimde eleştirilmiştir. El öptüren anne-baba ya da hoca bile olsa istibdat yapmakla, el öpen evlat ya da talebe de olsa aciz ve köle ruhlu olmakla tenkit edilmiştir.⁵ Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında şark kökenli kabul edilen bu davranış büyük bir hata sayılmış,⁶ “klan barbarlığının köle ruhunu meydana çıkaran, tapmak ve taptırmak

¹ Cafer Özdemir, “Dede Korkut Kitabında Saygı”, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Beşeri Sosyal Bilimler Dergisi 16 (Güz 2017), 19, 24, 27.

² Gabor Karman, “‘Paşa’nın Eli Öpülür mü?’: Budin’de Erdel Elçileri”, Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi 24 (Şubat 2013), 69-99.

³ Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, (b.y.: Ağaç Kitabevi Yayınları, t.y.), “El Öpme”, 73.

⁴ Kürşat M. Korkmaz, “Elli Yıl Önceki Gazi Antep’te Gelin ve Damat”, Milli Folklor 43 (ts.), 80; Hasan Fehmi, “İzmir Muhitinde Nişan ve El Öpme Merasimi”, Hak Bilgisi Haberleri 17 (Mart 1931), 101.

⁵ Miraç Katırcıoğlu, “El Öpmek ve Öptürmek Psikolojisi”, Gündüz Sanat ve Fikir Mecmuası 1/6 (Eylül 1936), 162-164.

⁶ N. Atasay, “El Öpme Hatası”, Yeni Avam (7 Ağustos 1941), 2.

insiyaklarının hafiflemiş veya biraz medenileşmiş hali” olarak tanımlanmıştır.⁷ Sonraki yıllarda bu davranışın zaman zaman siyasi anlam yüklenerek eleştirildiğine de rastlanmaktadır.⁸ Günümüzde ise, yapılan bazı araştırmalar toplumumuzda 55 yaş ve üzeri kişilerin bu davranışı görünür bir saygı ifadesi olarak kabul ettiği, genç neslin ise daha çok hoşlanılmayan ve itici bir saygı ifadesi olarak algıladıklarını ortaya koymuştur.⁹

İslam Dini’nin ana kaynaklarını Kur’an-ı Kerim ve Hz. Peygamber’in sünneti oluşturmaktadır. Sünnet kavramı içerisinde Allah Rasûlü’nün bizzat yaptığı davranışlar –“*fiilî sünnet*”- yanında, bazı âlimlerce ‘Hz. Peygamber’in bir şeyi engellemeyi terk etmesi’ şeklinde tarif edilen *takrîrî sünnet* de girmektedir. Huzurunda yapılan bir fiili Allah Rasûlü’nün yasaklamaması yani onaylaması İbn Hacer el-Askalanî (öl. 852/1449) ve diğer İslam âlimleri tarafından delil olarak alınmaya elverişli görülmüştür.¹⁰ Bu çalışmada “*el öpme*” davranışına İslam Dini’nin bakışını, Hz. Peygamber’in elinin sahabe tarafından öpülüp öpülmediğini tespit edebilmek için hadislere başvurulmuştur. Hadis külliyatı içerisinde hem kapsamı daraltmak hem de güvenilirliği arttırmak amacıyla temel hadis kitaplarından olan Kütüb-i sitte taranmıştır. Konuyla ilgili bulunan rivayetlerin diğer hadis kitaplarındaki tarikleri tespit edilip metin farklılıkları ortaya konulmuştur. Yapılan değerlendirmelerde konuya bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşılmaya çalışılmıştır.

1. Kütüb-i Sitte Hadislerinde “El Öpme”

Hz. Peygamber’in elinin öpüldüğüne dair Kütüb-i sitte rivayetleri tarandığında Tirmizi’nin (öl. 279/892) ve Ebû Dâvûd’un (öl.

⁷ Miraç Katırcıoğlu, “El Öpmek ve Öptürmek Psikolojisi”, Gündüz Sanat ve Fikir Mecmuası 1/6 (Eylül 1936), 162-164.

⁸ Bu konuda bk. Toktamış Ateş, “El Öpenleriniz Çok Olsun”, Cumhuriyet Gazetesi (9 Ekim 1992); Sema Bingöl, “Özal’ın Elini Öpen Dekana Tepki”, Milliyet (9 10 1992),13.

⁹ Ali Rıza Abay, Sevim Atilla Demir, “Belli Parametrelere Göre Kuşaklar Arası Sosyal Değişme”, Sakarya Üniversitesi Akademik İncelemeler Dergisi 9/1 (2014), 144-147.

¹⁰ Halit Özkan, “Takrîr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 7 Nisan 2021).

275/889) *Sünen*'inde konuyla ilgili hadislere rastlanmaktadır. Sırasıyla önce Tirmizi'de ardından Ebû Dâvûd'da bulunan rivayetlerin, başka hadis kitaplarında bulunan ulaşabildiğimiz tüm tarikleri tespit edilip, aynı sahabîden gelen rivayetleri "*Mütabi'ler*", farklı sahabîden gelen tarikleri ise "*Şahidler*" başlığı altında sıralanmıştır. Yine her bölümde tariklerin sıhhat durumu, senedlerindeki râviler, şema halinde, karşılaştırma imkânı verecek şekilde incelenip, problemli râvilerin güvenilirlik durum bilgisi verilmiştir. Ardından tariklerin metinleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konmuştur.

1.1. Tirmizi Rivayetleri

Tirmizi'nin *Sünen*'inde konuyla ilgili sahabî râvisi Safvan b. Assal olan bir rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetin yine Kütüb-i sitte'den İbn Mâce (öl. 273/887) ve Nesâî'nin (öl. 303/915) *Sünen*'inde aynı sahabîden mervi iki tariki vardır. Bunların dışında Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) *Müsned*'inde, İbn Mukrî'nin (öl. 381/991) *er-Ruhsa fi takbil'il-yed* isimli cüzünde ve Hâkim en-Nîsâbü'rî'nin (öl. 405/1014) *Müstedrek*'inde olmak üzere üç *mütabi'* tariki daha bulunmaktadır. Bu başlık altında Tirmizi rivayetinin beş tariki birlikte incelenmiştir.

Rivayet

عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَسَّالٍ، قَالَ: قَالَ يَهُودِيٌّ لِمُصَاحِبِهِ: اذْهَبْ بِنَا إِلَى هَذَا النَّبِيِّ فَقَالَ صَاحِبُهُ: لَا تَقُلْ نَبِيٌّ، إِنَّهُ لَوْ سَمِعَكَ كَانَ لَهُ أَرْبَعَةُ أَغْنِي، فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَاهُ عَنْ تِسْعِ آيَاتِ بَيِّنَاتٍ. فَقَالَ لَهُمْ: لَا تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا، وَلَا تُسْرِفُوا، وَلَا تَزْنُوا، وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَلَا تَمْشُوا بَريءٍ إِلَى ذِي سُلْطَانٍ لِيَقْتُلَهُ، وَلَا تَسْخَرُوا، وَلَا تَأْكُلُوا الرِّبَا، وَلَا تَقْذِفُوا مُحْصَنَةً، وَلَا تُؤْلُوا الْفِرَازَ يَوْمَ الرَّخْفِ، وَعَلَيْكُمْ خَاصَّةُ الْيَهُودِ أَنْ لَا تَعْتَدُوا فِي السَّبْتِ، قَالَ: فَقَبِلُوا يَدَيْهِ وَرَجَلَيْهِ. فَقَالَا: نَشْهَدُ أَنَّكَ نَبِيٌّ. قَالَ: فَمَا يَمْنَعُكُمْ أَنْ تَتَّبِعُونِي؟ قَالُوا: إِنَّ دَاوُدَ دَعَا رَبَّهُ أَنْ لَا يَزَالَ مِنْ دُرَّتَيْهِ نَبِيٌّ، وَإِنَّا نَخَافُ أَنْ تَبْعَنَّاكَ أَنْ تَقْتُلَنَا الْيَهُودَ¹¹

Safvan b. Assal şöyle demiştir: "Bir Yahudi arkadaşına, 'Haydi gel, şu Nebi'ye gidelim' dedi. Arkadaşı 'Ona Nebi deme seni iştirse (sevinçten) gözleri dört açılır' dedi. Allah Rasûlü'ne geldiler, ona "*dokuz apaçık ayet*"ten sordular. Hz. Peygamber onlara: 'Allah'a şirk koşmayın, hırsızlık yapmayın, zina etmeyin, Allah'ın koruma altına

¹¹ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezid) et-Tirmizî, *el-Camiu's-sahih*, (Mısır: Şirketü mektebe, 1395/1975) "İsti'zan", 32.

aldığı cana kıymayın –cihad ve kısas gibi adalet için öldürme dışında-, suçsuz kişiye hâkim karşısında onu öldürmek için iftira atmayın, sihir yapmayın, faiz yemeyin, iffetli kadınlara iftira atmayın, savaş esnasında cepheden kaçmayın, size özel olarak da ey Yahudiler, cumartesi yasaklarına uyun’ buyurdu. Yahudiler Rasûlü Ekrem’in ellerini ve ayaklarını öptüler. ‘Allah’ın Peygamberi olduğuna şahitlik ederiz’ dediler. Allah Rasûlü ‘Sizi bana uymaktan alıkoyan nedir?’ buyurdu. Onlar ‘Davud Peygamber, zürriyetinden Peygamberlik kesilmesin diye dua etti. Sana uyarsak Yahudilerin bizi öldürmesinden korkarız’ dediler.”

Mütâbiler

عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَسَّالٍ قَالَ: قَالَ يَهُودِيٌّ لِّصَاحِبِهِ: اذْهَبْ بِنَا إِلَى هَذَا النَّبِيِّ، قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ: لَا تَقُلْ نَبِيٌّ، لَوْ سَمِعْتَكَ كَانَ لَهُ أَرْبَعَةُ أَغْنَى، فَأَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَسَأَلَاهُ عَنْ تِسْعِ آيَاتِ بَيِّنَاتٍ، فَقَالَ لَهُمْ: لَا تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا، وَلَا تَسْرِقُوا، وَلَا تَزْنُوا، وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَلَا تَمْشُوا بَريءٍ إِلَى ذِي سُلْطَانٍ، وَلَا تَسْخَرُوا، وَلَا تَأْكُلُوا الرِّبَا، وَلَا تَقْدِفُوا الْمُحْصَنَةَ، وَلَا تَوَلُّوا يَوْمَ الرِّجْفِ، وَعَلَيْكُمْ خَاصَّةً يَهُودُ أَنْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ فَقَبِّلُوا يَدَيْهِ وَرِجْلَيْهِ، وَقَالُوا: نَشْهَدُ أَنَّكَ نَبِيٌّ، قَالَ: فَمَا يَمْنَعُكُمْ أَنْ تَتَّبِعُونِي؟ قَالُوا: إِنَّ دَاوُدَ دَعَا بَأَن لَّا يَزَالَ مِنْ دُرِّيَّتِهِ نَبِيٌّ، وَإِنَّا نَخَافُ إِنْ اتَّبَعْنَاكَ أَنْ تَقْتُلَنَا يَهُودُ¹²

a. Safvan b. Assal şöyle demiştir: “Bir Yahudi arkadaşına, ‘Haydi gel, şu Nebi’ye gidelim’ dedi. Arkadaşı ‘Ona Nebi deme seni işitirse (sevinçten) gözleri dört açılır’ dedi. Allah Rasûlü’ne geldiler, ona “dokuz apaçık ayet” ten sordular. Hz. Peygamber onlara: ‘Allah’a şirk koşmayın, hırsızlık yapmayın, zina etmeyin, Allah’ın koruma altına aldığı cana kıymayın –cihad ve kısas gibi adalet için öldürme dışında-, suçsuz kişiye hâkim karşısında onu öldürmek için iftira atmayın, sihir yapmayın, faiz yemeyin, iffetli kadınlara iftira atmayın, savaş esnasında cepheden kaçmayın, size özel olarak da ey Yahudiler, cumartesi yasaklarına uyun’ buyurdu. Yahudiler Rasûlü Ekrem’in ellerini ve ayaklarını öptüler. ‘Allah’ın Peygamberi olduğuna şahitlik ederiz’ dediler. Allah Rasûlü ‘Sizi bana uymaktan alıkoyan nedir?’ buyurdu. Onlar ‘Davud Peygamber, zürriyetinden Peygamberlik kesilmesin diye dua etti. Sana uyarsak Yahudilerin bizi öldürmesinden korkarız’ dediler.”

¹² Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *el-Mücteba mine's-Sünen*, (Halel: Mektebetü'l-matbuatî'l-İslamiyye, 1406/1986), “Tahrimü'd-dem”, 17.

عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَسَّالٍ، أَنَّ قَوْمًا مِنَ الْيَهُودِ قَبَّلُوا يَدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَجَلَيْهِ¹³

b. Safvan b. Assal, Yahudilerden bir grubun Hz. Peygamber' in elini ve ayaklarını öptüğünü söyledi.

c. Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçen bu rivayetin metni, *Nesâî* rivayetine çok benzediği için buraya almadık. Farklı olarak rivayette, Yahudilerin birbirlerine تَسْعَ آيَاتٍ¹⁴ ayetini Allah Rasûlü'ne sormayı teklif ettiği geçmektedir. Yahudilerin Hz. Peygamber'in elini öptüğüne dair bölüm ise وَرَجَلُهُ¹⁵ şeklinde cem'i değil, tesniye sigasıyla verilmiştir.¹⁵

عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَسَّالٍ أَنَّ يَهُودِيًّا قَالَ لِصَاحِبِهِ اذْهَبْ بِنَا إِلَى هَذَا النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فَقَبَّلَا يَدَهُ وَرَجَلَهُ وَقَالَا نَشْهَدُ أَنَّكَ نَبِيٌّ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ¹⁶

d. Safvan b. Assal'dan şöyle nakledilmiştir: "Bir Yahudi arkadaşına 'bizi şu Nebi'ye götür' dedi. Elini ve ayağını öptüler ve 'Biz senin Allah'ın Peygamberi olduğu şahadet ederiz' dediler."

e. Hâkim en-Nisâbü'rî'nin, *Müstedrek*'inde geçen rivayet *Müsned* rivayetinin çok benzeridir. Hz. Peygamber'in elinin öpüldüğüne dair olan bölümü bu rivayette de وَرَجَلُهُ¹⁷ şeklinde tesniye sigasıyla geçmektedir.¹⁷

Tirmizi'de bulunan bu rivayetin el öpme ile ilgili olan 'Hz. Peygamber'in ellerini ve ayaklarını öptüler' (فَقَبَّلُوا يَدَيْهِ وَرَجَلَيْهِ) bölümü¹⁸ *İbn Mâce* ve *Nesâî*'de¹⁹ de aynı lafızlarla geçmektedir. Bu bölüm *Müsned*'de²⁰ hem ' ikisi Allah Rasûlü'nün ellerini ve ayaklarını öptüler' (فَقَبَّلَا يَدَيْهِ وَرَجَلَيْهِ) ; hem de 'ikisi Rasûlü Ekrem'in elini ayağını öptüler' (فَقَبَّلَا يَدَهُ وَرَجَلَهُ) şeklinde geçmektedir.

¹³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni, *es-Sünen*, (Haleb: Daru ihya-i kütübî'l-Arabiyye, t.y.) "Edeb", 16.

¹⁴ el-İsra 17/101.

¹⁵ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *Müsned*, thk. Şuayb el-Erneût, (Beyrut: Müessesetü'r-risale, 1421/2001), 30/13.

¹⁶ Muhammed b. İbrahim el-Mukrî, *er-Ruhsa fi takbiri'l yed*, thk. Mahmud Muhammed el-Haddâd, (Riyad: Daru'l-âsime, 1407/1985), 61.

¹⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, (Beyrut: Daru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1411/1990), 1/52.

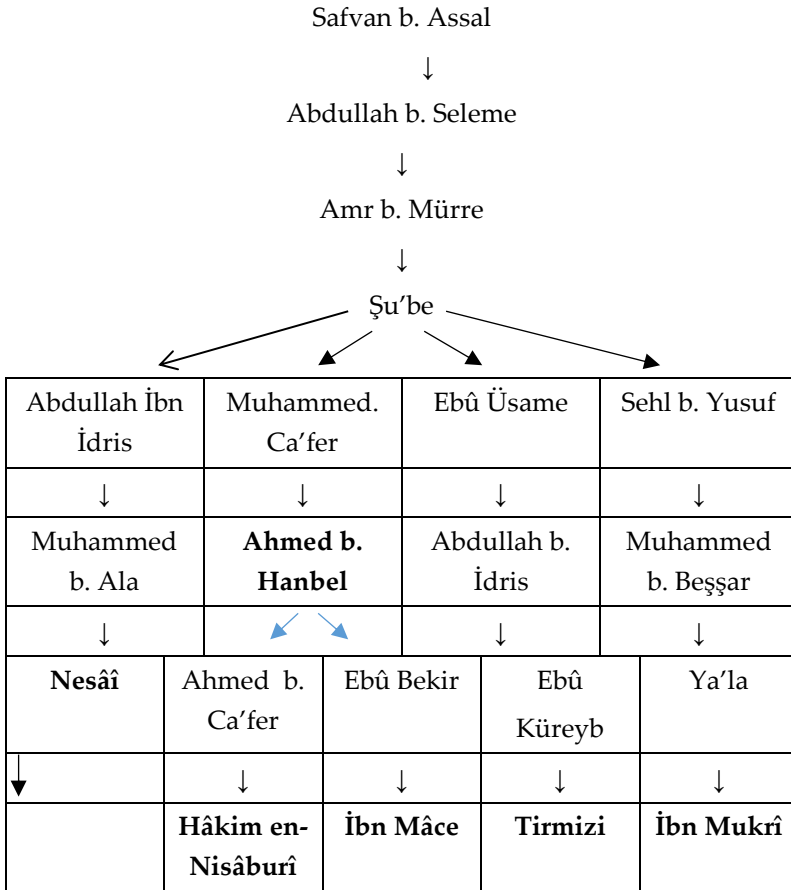
¹⁸ Nesâî, "Tahrimü'd-dem", 17.

¹⁹ İbn Mâce, "Edeb", 16.

²⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 30/13.

*er-Ruhsa*²¹ ve *Müstedrek*'te ²²ise '(o ikisi) Hz. Peygamber'in elini ayağını öptüler' (فَقَبَّلَا يَدَهُ وَرِجْلَهُ) şeklinde bulunmaktadır. Rasûlü Ekrem kendisine soru sormaya gelen iki Yahudi'nin, sorularına cevap aldıktan sonra hayranlıkla ellerine sarılıp öpmelerine engel olmamıştır. Kendisine secde etmek isteyenleri bundan kesin olarak men etmesi gibi bir yasaklama, bu davranış için rivayetlerde mevcut değildir. Hz. Peygamber'in, elini öpmek isteyen Yahudilerin öpmelerine izin verdiği rivayetlerdeki lafızlardan anlaşılmaktadır.

Rivayetlerin Değerlendirmesi

²¹ İbn Mukrî, *er-Ruhsa*, 61.

²² el-Hâkim en-Nisâburî, *el-Müstedrek*, 1/52.

Rivayetin altı tarikinde de sahabî râvisi Safvan b. Assal’dır. İsnad zincirinin ilk dört zincirindeki râviler aynıdır. *Tirmizi’*de rivayetin *hasen sahîh* olduğu belirtilmiştir.²³ Senedinde bulunan râvi Abdullah b. Seleme’dan, Amr b. Mürre ve Ebû Zübeyr el-Mekkî dışında rivayette bulunan yoktur. Buhârî (öl. 256/870) ise onun hakkında ‘Hadis rivayetinde ona tabi olmayız’ demiştir. Bu özelliklerinden dolayı onu *zayıf* bir râvi olarak gören âlimler olduğu gibi İclî (öl. 261/875) ve Ya’kub b. Şeybe (öl. 262/875) onu *sika* bir râvi olarak nitelendirmiştir.²⁴ *Müstedrek’*te ise rivayet *sahîh* olarak değerlendirilmiş, bilinen bir illeti olmadığı halde *Buhârî* ve *Müslim’*de geçmediği belirtilmiştir.²⁵

1.2. Ebû Dâvûd Rivayetleri

Ebû Dâvûd’un *Sünen’*inde Hz.Peygamber’in elinin öpüldüğüne dair iki rivayet vardır. Bunlardan birincisi Abdullah b. Ömer’dan mervidir. Bu rivayetin yine Kütüb-i sitte’den İbn Mâce’de, aynı sahabîden nakledilen bir tariki bulunmaktadır. Bunun dışında İbn Ebî Şeybe’nin (öl. 235/849) *Musannef’*inde iki tane; Buhârî’nin *Edebü’l-müfred’*inde, Ahmed b. Hanbel’in *Müsned’*inde, İbn Mukrî’nin *er-Ruhsa* cüzünde, *Câmiu’l-mesânid’*de, Heysemî’nin *Mecmau’z-zevâid’*inde, İbnü’l-Arabî Ebû Saîd el-Basrî’nin (öl. 341/952) *el-Kubel ve’l-muânaka ve’l-musâfaha* cüzünde birer tane olmak üzere toplam dokuz tarikine ulaşıldı.

Ebû Dâvûd’da bulunan bir diğer rivayet ise, sahabeden Zâri’ b. Âmir el-Abdî’den nakledilmiştir. Abdülkays heyetinin Medine’ye gelişini anlatan bu rivayetin Ebû Bekir b. Ebû Âsım’ın (öl. 287/900) *el-Âhâd ve’l-mesânî* isimli eserinde ve İbn Mukrî’nin, *er-Ruhsa* cüzünde birer *mütabi* tariki, Ebû Ya’lâ’nın *Müsned’*inde, İbn Mukrî’nin *er-Ruhsa* cüzünde, Taberânî’nin (öl. 360/971) *Mu’cemü’l-kübrâ’*ında, Hâkim et-Tirmizî’nin (öl. 320/932) *Nevâdirü’l-uşûl’*ünde, Ebû Abdullah b. Mende el-Abdî’nin (öl. 395/1005) *Mecâlisü min emalî Ebû Abdil-*

²³ Tirmizi, “İstî’zan”, 32.

²⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 30/13.

²⁵ el-Hâkim en-Nisâbü’rî, *el-Müstedrek*, 1/52.

lah b. Mende, isimli cüzünde birer *şahid* tariki vardır. Toplamda rivayetini iki *mütabi'*, altı *şahid* tarikine ulaşılmıştır. *Şahid* rivayetlerin hepsinin sahabî râvisi Mezide b. Cabir el-Abdî'dir.

Rivayet

أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ، أَنَّهُ كَانَ فِي سَرَايَا رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: فَحَاصَ النَّاسُ حَيْصَةً، فَكُنْتُ فِيْمْ مَنْ حَاصٍ قَالَ: فَلَمَّا بَرَزْنَا قُلْنَا: كَيْفَ نَصْنَعُ وَقَدْ فَرَرْنَا مِنَ الرَّحْفِ وَبُنَا بِالْغَضَبِ؟ فَقُلْنَا: نَدْخُلُ الْمَدِينَةَ فَتَنْتَبِثُ فِيْهَا وَنَذْهَبُ وَلَا يَرَانَا أَحَدٌ. قَالَ: فَدَخَلْنَا فَقُلْنَا: لَوْ عَرَضْنَا أَنْفُسَنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَإِنْ كَانَتْ لَنَا تَوْبَةٌ أَقْمَنَا، وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ ذَهَبْنَا. قَالَ: فَجَلَسْنَا لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ صَلَاةِ الْفَجْرِ، فَلَمَّا خَرَجَ قُمْنَا إِلَيْهِ فَقُلْنَا: نَحْنُ الْفَرَارُونَ فَأَقْبَلَ إِلَيْنَا فَقَالَ: لَا. بَلْ أَنْتُمْ الْعَاوُونَ. قَالَ: فَدَنَوْنَا فَقَبَّلَنَا يَدَهُ، فَقَالَ: إِنَّا فِتْنَةُ الْمُسْلِمِينَ²⁶

Abdullah b. Ömer şöyle anlatıyor: “Hz. Peygamber’in gönderdiği askeri birliklerden bir müfreze de idim. Askerlerin (bir kısmı bozguna uğrayıp) kaçmıştı. Ben de kaçanlardandım. (Saklandığımız yerden) ortaya çıkınca: ‘Savaşta kaçmış ve (Allah’ın) gazab (ını hak etmiş bir şekilde) geri dönmüşken nasıl (ne) yaparsınız?’ dedik. Sonrasında ‘Medine’ye gireriz, orada geceler ve gideriz kimse de biz görmez’ dedik. (Medine’ye) girince ise ‘Allah Rasûlü’nün huzuruna çıkıp halimizi arz etsek, tövbe etmemiz gerekirse yerine getiririz, durum başka türlü olursa gideriz’ dedik. Hz. Peygamber’le (görüşmek) için sabah namazından önce otur (up bekledik). (Sabah namazı için evinden) çıktığında ona doğru kalkıp ‘Biz (savaştan) kaçanlarız’ dedik. Bize doğru geldi. ‘Aksine siz (tekrar gidip savaşmak üzere) geri döndünüz’ buyurdu. Bu sözü üzerine gidip elini öptük. ‘Biz Müslümanların merkezi, yardımcısıyız’ buyurdu.

Mütabiler

قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، أَنَّهُ كَانَ فِي سَرَايَا رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَاصَ النَّاسُ حَيْصَةً فَكُنْتُ فِيْمْ مَنْ حَاصٍ قَالَ فَقُلْنَا حِينَ فَرَرْنَا مِنَ الرَّحْفِ: كَيْفَ نَصْنَعُ وَقَدْ فَرَرْنَا مِنَ الرَّحْفِ وَبُنَا بِالْغَضَبِ , فَقُلْنَا: نَدْخُلُ الْمَدِينَةَ فَتَنْتَبِثُ بِهَا فَلَا يَرَانَا أَحَدٌ , قَالَ: فَلَمَّا دَخَلْنَا قُلْنَا: لَوْ عَرَضْنَا أَنْفُسَنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ , فَإِنْ كَانَتْ لَنَا تَوْبَةٌ أَقْمَنَا , وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ ذَهَبْنَا , قَالَ: فَجَلَسْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ صَلَاةِ الْعَدَاةِ , فَلَمَّا خَرَجَ قُمْنَا إِلَيْهِ فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ , نَحْنُ الْفَرَارُونَ , قَالَ: فَأَقْبَلَ عَلَيْنَا فَقَالَ: بَلْ

²⁶ Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen*, (Beyrut: Mektebetü'l-asriyye, t.y.) “Cihad”, 107.

أَنْتُمْ الْعَاوُونَ , قَالَ : فَدَنَوْنَا فَقَبَّلْنَا يَدَهُ وَقُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَدْنَا أَنْ نَفْعَلَ وَأَنْ نَفْعَلَ , قَالَ : أَنَا فَتَةُ الْمُسْلِمِينَ²⁷

a. Abdullah b. Ömer şöyle anlatıyor: “Hz. Peygamber’in gönderdiği askeri birliklerden bir müfrezede idim. Askerlerin (bir kısmı bozguna uğrayıp) kaçmıştı. Ben de kaçanlardandım. Savaş alanından kaçınca: ‘Savaştan kaçmış ve (Allah’ın) gazab (ını hak etmiş bir şekilde) geri dönmüşken nasıl (ne) yaparız?’ dedik. Sonrasında ‘Medine’ye gireriz, orada geceleriz kimse de biz görmez’ dedik. (Medine’ye) girince ise ‘Allah Rasûlü’nün huzuruna çıkıp halimizi arz etsek, tövbe etmemiz gerekirse yerine getiririz, durum başka türlü olursa gideriz’ dedik. Hz. Peygamber’le (görüşmek) için sabah namazından önce otur (up bekledik). (Sabah namazı için evinden) çıktığında ona doğru kalkıp ‘Biz (savaştan) kaçanlarız’ dedik. Bize doğru geldi. ‘Aksine siz (tekrar gidip savaşmak üzere) geri dönersiniz’ buyurdu. Bu sözü üzerine gidip elini öptük. ‘Ya Rasûllâh, (aslında) biz şunu şunu yapmak istedik diyerek (durumu izah ettik)’ O da ‘Ben Müslümanların güç kaynağı, yardımcısıyım’ buyurdu.

عن ابن عمر رضي الله عنهما قال: كُنَّا فِي غَزْوَةِ فَخَّاصَ النَّاسِ خِيَصَةً قُلْنَا كَيْفَ نَلْقَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ فَرَرْنَا فَتَزَلَّتْ: (إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقَتَالٍ) - الأنفال 16- فَقُلْنَا لَا نَقْدِمُ الْمَدِينَةَ فَلَا يَرَانَا أَحَدٌ فَقُلْنَا لَوْ قَدِمْنَا، فَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ صَلَاةِ الْفَجْرِ قُلْنَا: لَحْنُ الْفَرَارُونَ قَالَ: أَنْتُمْ الْعَاوُونَ فَقَبَّلْنَا يَدَهُ قَالَ: أَنَا فَتَتُكُمْ²⁸

b. Abdullah b. Ömer şöyle anlatıyor: “(Hz. Peygamber’in gönderdiği) bir askeri birlikte idik. Askerlerin (bir kısmı bozguna uğrayıp) kaçmıştı. Savaştan kaçmış olduğumuz ve ‘başka bir birliğe katılmak amacıyla olmaksızın’ (savaştan kaçanlarla ilgili Enfal suresi 16. ayet) indirilmişken Allah Rasûlü’nün karşısına nasıl çıkarız’ , ‘Medine’ye gitmeyiz kimse de bizi görmez’ dedik. Medine’ye geldiğimizde Hz. Peygamber sabah namazından çıktı. ‘Biz savaştan kaçanlarız’ dedik. O “Siz (tekrar gidip savaşmak üzere) geri dönersiniz’ buyurdu. Bu söz üzerine elini öptük. ‘Ben sizin yardımcınızım’ buyurdu.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَبَّلْنَا يَدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ²⁹

²⁷ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, (Riyad: Mektebetü’r-rüşd, 1409), 6/541.

²⁸ Buharî, *Edebü’l-müfred*, (Riyad: Mektebetü’l-maârif, 1419/1998), 541.

²⁹ İbn Mace, “Edeb”, 16.

c. Abdullah b. Ömer, “Hz. Peygamber’in elini öptük” dedi.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَبَّلَ يَدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ³⁰

d. Abdullah b. Ömer Allah Rasûlü’nün elini öptüğünü nakletmiştir.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَبَّلَ يَدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هُوَ وَ أَصْحَابُهُ³¹

e. Abdullah b. Ömer kendisinin ve yanında bulunanların Hz. Peygamber’in elini öptüğünü nakletmiştir.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَبَّلْنَا يَدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ³²

f. Abdullah b. Ömer, “Allah Rasûlü’nün elini öptük” dedi.

Ebû Dâvûd’un *Sünen*’inde bulunan rivayette; Abdullah b. Ömer’in, Hz. Peygamber tarafından bir askeri müfreze ile gönderildiği, yapılan savaşta bir grup askerin çarpışma esnasında kaçtığı, İbn Ömer’in kaçanlar arasında olduğu, pişman olan bu grubun Medine’ye gelip durumu Allah Rasûlü’ne arz etmeleriyle Rasûlü Ekrem’in onları kınamayıp ‘Siz tekrar savaşmak üzere geri dönenlersiniz’ ve ‘Biz Müslümanların yardımcısı, güç kaynağıyız’ buyurarak onore ve teselli ettiği; pişman olup ne yapacağını bilemeyen bu grubun bu sözler üzerine Hz. Peygamber’in elini öptüğü anlatılmaktadır.

İbn Ebî Şeybe’nin *Musannef*’inde de olay hemen hemen aynı ayrıntılarla verilmiştir. Bu rivayette farklı olarak pişman olan grubun, Allah Rasûlü’nün onları kınamaması üzerine orada yaşananları, bu eylemi yaparken taşıdıkları asıl maksadı anlatmaya çalıştıkları belirtilmiştir. Buhârî’nin *Edebü’l-müfred*’inde geçen hadiste ise, olay daha kısa anlatılmıştır. Bu rivayette bulunan *فُلْنَا كَيْفَ نَلْقَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ فَرَرْنَا فَنَزَلَتْ: إِلَّا مَخْرَجًا لِقَائِهِ* “Savaştan kaçmış olduğumuz ve ‘Başka

³⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 8/383; İbn Mukri’, *er-Ruhsa*, 59; Ebû’l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî, *Câmiu’l-mesânid*, thk. Ali Hüseyin el-Bevvâb, (Riyad: Mektebetü’r-rüşd, 1426/2005) 4/377; Ebû’l-Hasen Nürüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Mecmau’z-zevâid*, thk. Hüsameddin el-Kudsi, (Kâhire: Mektebetü’l-kudsî, 1414/ 1994), 8/42.

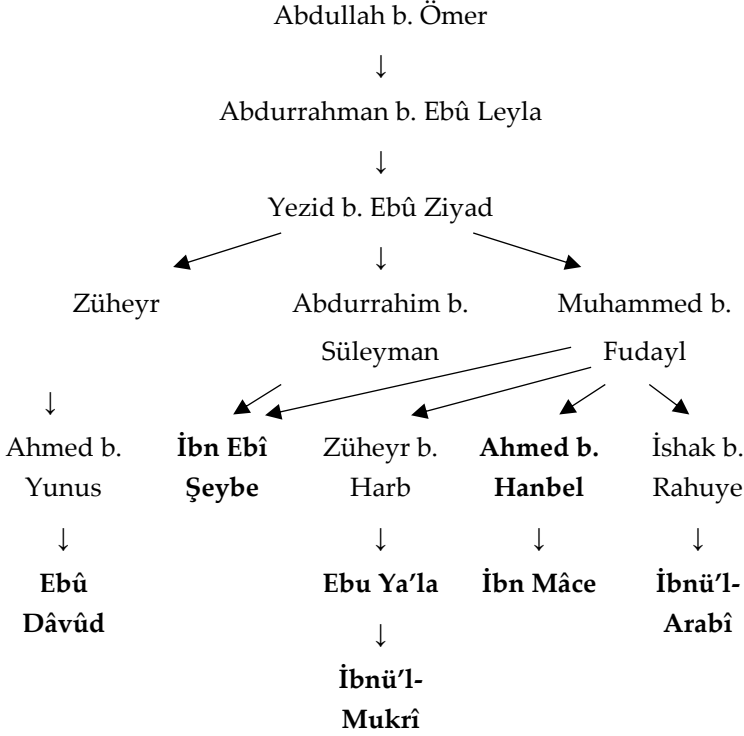
³¹ Ebû Saîd Ahmed b. Muhammed b. Ziyâd el-Basrî, *el-Kubel ve’l-muânaka ve’l-musâfaha*, thk. Amr Abdülmun’ım Selim, (Kâhire: Mektebetü İbn Teymiye, 1416/1996), 34.

³² İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef*, 5 /292.

bir birliğe katılmak amacıyla olmaksızın' (savaştan kaçanlarla ilgili Enfal suresi 16. ayet) indirilmişken Hz. Peygamber'in karşısına nasıl çıkarız' dedik" ifadelerinden Enfal Suresi'nin 16. ayetini hatırlamalarıyla, kaçtığına pişman olmuş askerlerin ne yapacaklarını bilemeyecek kadar üzıldüklerini anlıyoruz. Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde ve *Musannef*'te bu bölüm *كَيْفَ نَصْنَعُ وَقَدْ فَرَرْنَا مِنَ الرَّحْفِ وَنُبْنَا بِالْغَضَبِ* "Savaştan kaçmış ve (Allah'ın) gazab (ını hak etmiş bir şekilde) geri dönmüşken nasıl (ne) yaparız?" dedik." şeklinde anlatılmaktadır. Ümitsizliğe kapılmış bu askerlerin Rasûlü Ekrem'in kendilerini kınamayıp taltif etmesi ve halkın kınama ihtimaline karşı *Edebü'l-müfred*'deki ifadesiyle 'Ben sizin yardımcınızım' buyurmasıyla askerler büyük bir minnet hissederek Hz. Peygamber'in elini öpmüşlerdir. *İbn Mâce*, *Müsned*, *el-Kubel*, *er-Ruhsa*, *Camiu'l-mesânid* ve *İbn Ebî Şeybe*'nin ikinci rivayetinde ise olay anlatılmamış, sadece Hz. Peygamber'in elini öptükleri belirtilmiştir.

Ebû Dâvûd'da, *İbn Ebî Şeybe*'nin ilk rivayetinde ve *Edebü'l-müfred*'de el öpme ile ilgili *فَقَبَّلْنَا يَدَهُ* " Bu söz üzerine elini öptük" ibaresini görmekteyiz. *İbn Mâce*'de 'Peygamber'in elini öptük' (*فَقَبَّلْنَا يَدَهُ*) şeklinde geçen ifade, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde, *İbnü'l-Mukrî*'nin *er-Ruhsa*'sında, *Ebû'l-Ferec* *İbnü'l-Cevzî*'nin (öl. 597/1201) *Camiu'l-mesânid* isimli eserinde yine Heysemî'nin *Mecmau'z-zevâid*'inde, 'Peygamber'in elini öptü' (*قَبَّلَ يَدَ النَّبِيِّ*) şeklinde geçmektedir. *İbnü'l-A'râbi* Ebû Saîd el-Basri'nin *el-Kubel* isimli cüzünde ise bu rivayet, sonundaki 'yanında bulunanlar' (*و أصحابه*) ziyadesiyle nakledilmektedir.

Rivayetlerin Değerlendirmesi

Rivayetin on tarikinin de sahabî râvisi Abdullah b. Ömer'dir. İsnadların ilk üç zincirindeki râviler aynıdır. İbn Ebî Şeybe'nin *Mu-sannef'*inde bulunan iki rivayetin isnad zinciri aynıdır. Senedde bulunan râvi Yezid b. Ebû Ziyad'ın *leyyinül hadis* olmasından dolayı hadisın *zayıf* olduğunu belirtilmiştir.³³

Rivayet

حَدَّثَنِي أُمُّ أَبِي بَنْتِ الْوَارِثِ بْنِ زَارِعٍ، عَنْ جَدِّهَا، زَارِعٍ وَكَانَ فِي وَفْدِ عَبْدِ الْقَيْسِ قَالَ: لَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فَبَعَثْنَا نَتَبَادُرُ مِنْ رَوَاجِلِنَا، فَتَقَبَّلَ يَدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَجَلَهُ، قَالَ: وَانْتَظَرُ الْمُنْدِرُ الْأَشْجَ حَتَّى أَتَى عَيْتَهُ فَلَيْسَ ثَوْبِيهِ، ثُمَّ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُ: إِنَّ فِيكَ خَلَّتَيْنِ يُجْبُهُمَا اللَّهُ، الْحِلْمُ وَالْأَنَاةُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا أَتَخَلَّقُ بِمَا أُمُّ اللَّهِ جَبَلَنِي عَلَيْهِمَا؟ قَالَ: بَلِ اللَّهُ جَبَلَكَ عَلَيْهِمَا قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَبَلَنِي عَلَى خَلَّتَيْنِ يُجْبُهُمَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ³⁴

³³ Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzi, *Câmiu'l-mesânid*, 4/377; el-Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, 8/42.

³⁴ Ebû Dâvûd, "Edeb", 60.

Ümmü Eban binti Vazi' b. Zari' dedesinden nakletmiştir. (De-desi) Zari', Abdü'l-Kays heyetindeydi. Şöyle anlatır: "Medine'ye gelir gelmez binitlerimizden inmekte acele edip, Allah Rasûlü'nün elini ayağını öpmeye başladık. Münzir el-Eşec heybesinin yanına gidip kıyafetini değiştirinceye dek bekledi, sonra Hz. Peygamber'in yanına geldi. Rasûlü Ekrem ona 'Sende Allah'ın sevdiği iki özellik var. 'Yumuşak huyluluk ve teenni ile hareket etme' buyurdu. Eşec, 'Bu özellikler, yaratılışımdan mı var, yoksa sonradan mı kazandığım özellikler?' diye sordu. Hz. Peygamber 'Allah seni bu özelliklerle yarattı' buyurunca Eşec, 'Beni Allah'ın ve Peygamberinin sevdiği iki özellik üzere yaratan Allah'a hamdolsun' dedi."

Mütabiler

حَدَّثَنِي أُمُّ أَبَانَ بِنْتُ الْوَارِعِ بْنِ الرَّارِ، أَنَّ جَدَّهَا الرَّارِ، انْطَلَقَ وَافِدًا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَ الْأَشْجِ أَشْجِ عَبْدِ الْقَيْسِ، وَكَانَ يُسَمَّى عَبَادَ بْنَ عَمْرٍو فَانْطَلَقَ مَعَهُ بَابِنَ لَهُ مَجْنُونٌ أَوْ بَابِنَ أَخٍ لَهُ فَقَالَ لَهُ الْأَشْجُ: يَا زَارِعَ خَرَجْتَ وَافِدًا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَخْرَجْتَ مَعَكَ رَجُلًا مَجْنُونًا. فَقَالَ لَهُ: أَمَّا الْمَجْنُونُ فَيَايَ أَذْهَبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَسَى أَنْ يَدْعُوَ اللَّهَ تَعَالَى فَيُعَافَى أَوْ يَدْعُوَ اللَّهَ تَعَالَى لَهُ بِالْعَافِيَةِ. قَالَ جَدِّي: فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ قِيلَ: هَذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَا مَلَكْنَا أَنْفُسَنَا أَنْ وَقَبْنَا عَنْ رَوَاجِلِنَا فَجَعَلْنَا نَقْبِلُ يَدَيْهِ وَرِجْلَيْهِ، وَأَمَّا الْأَشْجُ فَإِنَّهُ أَنَاخَ رَاحِلَتَهُ وَعَقَلَهَا وَطَرَحَ عَنْهُ ثِيَابَ السَّفَرِ وَعَمَدَ إِلَى ثَوْبَيْنِ كَانَا فِي الْعَمِيَةِ حَسَنَيْنِ فَلَبِسَهُمَا وَذَلِكَ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا يَصْنَعُ، ثُمَّ أَقْبَلَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا أَشْجُ، إِنَّ فِيكَ خَلْقَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَرَسُولُهُ قَالَ: وَمَا هُمَا؟ قَالَ: الْحِلْمُ وَالْأَنَاةُ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، خَلْقَانِ تَخْلَقُهُمَا أَوْ جَبَلَيْنِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِمَا؟ قَالَ: بَلَى اللَّهُ تَعَالَى جَبَلَكَ عَلَيْهِمَا. فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَبَلَنِي عَلَى خُلُقَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَرَسُولُهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ جَدِّي: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ مَعِيَ ابْنَ أَخٍ لِي مَجْنُونٌ أَتَيْتُكَ بِهِ تَدْعُوَ اللَّهَ تَعَالَى لَهُ. قَالَ: آتِنِي بِهِ. فَانْطَلَقْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ فِي الرُّكْبِ فَاطْلَقْتُ عَنْهُ وَالْقَبْتُ عَنْهُ ثِيَابَ السَّفَرِ وَأَلْبَسْتُهُ ثَوْبَيْنِ حَسَنَيْنِ فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ حَتَّى انْتَهَيْتُ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: أَذِنِي مَعِيَ. قَالَ: وَهُوَ يَنْظُرُ نَظَرَ الْمَجْنُونِ. فَقَالَ: أَذِنِي مَعِيَ وَاجْعَلْ ظَهْرَهُ مَعِيَ يَلِينِي. فَأَخَذَ بِجَامِعِ ثَوْبِهِ مِنْ أَعْلَاهُ وَأَسْفَلِهِ فَجَعَلَ يَضْرِبُ ظَهْرَهُ حَتَّى رَأَيْتُ بَيَاضَ إِبْطِهِ وَيَقُولُ: الْخُرْجُ عَدُوُّ اللَّهِ الْخُرْجُ عَدُوُّ اللَّهِ. قَالَ: فَأَقْبَلَ يَنْظُرُ نَظَرَ الصَّحِيحِ لَيْسَ بِنَظَرِهِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ أَقْعَدَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ يَدَيْهِ وَدَعَا لَهُ بِمَاءٍ فَمَسَحَ وَجْهَهُ وَدَعَا لَهُ، فَلَمْ يَكُنْ فِي الرُّكْبِ أَحَدٌ بَعْدَ دَعْوَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْضُلُ عَلَيْهِ قَالَ: ثُمَّ دَعَا لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِ الْقَيْسِ إِذْ أَسْلَمُوا طَائِعِينَ غَيْرَ مُكْرِهِينَ غَيْرَ خَرَّابٍ وَلَا مَوْتُورِينَ، إِذْ آتَى قَوْمٌ أَنْ يُسَلِّمُوا طَائِعِينَ غَيْرَ مُكْرِهِينَ غَيْرَ خَرَّابٍ وَلَا مَوْتُورِينَ، إِذْ آتَى قَوْمٌ أَنْ يُسَلِّمُوا حَتَّى أَتَرُوا وَأَجْدُوا فَمَا زَالَ يَدْعُو لَنَا حَتَّى زَالَتْ الشَّمْسُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ ابْنَ أَخْتٍ لَنَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ابْنُ أَخْتِ الْقَوْمِ مِنْهُمْ. أَوْ قَالَ: مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَلَمَّا رَجَعْنَا قَالَ الْأَشْجُ: يَا زَارِعَ كُنْتُ أَصُوبَ رَأْيًا مَعِيَ³⁵

³⁵ Ebû Bekir b. Ebû Asım, el-Ahad ve'l-mesani, (Riyad: Daru'r-raye, 1411/1991), 3/304.

a. Ümmü Eban binti Vazi' b. Zari', ismi Abbad b. Amr olan Eşec Abdü'l-Kays ile birlikte Hz. Peygamber' e heyet olarak giden dedesi Zari' el-Abdi' den rivayet etti. Dedesi yanında akıl hastası olan oğlu ya da kardeşinin oğlu ile birlikte yola çıktı. Eşec ona, 'Zari' Allah Rasûlü'ne heyet olarak gitmek için yola çıktın, yanında bir de akıl hastası götürüyorsun' dedi. Zari' 'Akıl hastasını Hz. Peygamber'e, Allah'a onun için dua eder de iyileşir ya da ona afiyet için dua eder diye götürüyorum' dedi. (Sonrasında) dedem şöyle anlattı: "Medine'ye geldiğimizde bize 'İşte Allah Rasûlü!' dendi. Kendimizi tutamadık, bineklerimizden aşağı atlayıp onun elini ayağını öpmeye başladık. Eşec ise, bineğini çöktürdü, bağladı. Yolculuk elbisesini çıkardı. Heybenin içinde olan iki güzel kıyafete yöneldi. Onları giydi. Hz. Peygamber onun yaptıklarını gördü. Sonra Eşec, Allah Rasûlü'ne geldi. Hz. Peygamber ona: 'Eşec, sende Allah'ın ve Peygamberinin sevdiği iki özellik var' buyurdu. Eşec 'Nedir, onlar?' deyince, Rasûlü Ekrem, 'Yumuşak huyluluk ve teenni ile hareket etme' buyurdu. Eşec, 'Bu özellikler, yaratılışımdan mı var, yoksa sonradan mı kazandığım özellikler?' diye sordu. Hz. Peygamber 'Yaratılışımdan böylesin' buyurunca Eşec, 'Beni Allah'ın ve Peygamberinin sevdiği fitrat üzere yaratan Allah'a hamdolsun' dedi." Dedem: "Ey Allah'ın Peygamberi, yanımda dua etmen için sana getirdiğim akıl hastası kardeşimin oğlu var" dedi. Hz. Peygamber, 'Onu getir' buyurdu. "Yanına gittim, kervandaydı. Onu çözdüm, üzerindeki yolculuk elbiselerini çıkardım. İki güzel elbise giydirdim. Allah Rasûlü'nün yanına varana kadar elini tuttum. Hz. Peygamber, 'Onu bana yaklaştır' buyurdu. (Kardeşimin oğlu) akıl hastalarının bakışı gibi bakıyordu. Rasûlü Ekrem, 'Onu bana yaklaştır, sırtı düz bir halde yatır' buyurdu. Yukarıdan aşağıya elbisesinin uçlarını tutup sırtına vurmaya başladı. Öyle ki, Hz. Peygamber'in kollarının altına beyazlığını gördüm. O: 'Çık Allah'ın düşmanı, çık Allah'ın düşmanı' diyordu Çocuk sağlam gibi bakmaya başladı, önceki bakışı öyle değildi. Sonra Hz. Peygamber, önüne oturtup onun için dua etti. Suyla elini yüzüne sürüp (yıkattırdı). Allah Rasûlü'nün duasından sonra heyet arasında, ondan üstün kimse yoktu. Sonra Rasûlü Ekrem bizim için dua etmeye başladı. Şöyle buyurdu: 'Allah'ım sen

itaat ederek severek çekinmeden Müslüman olan Abdü'l-Kays kabilesini bağışla!..... Bir millet Müslüman olmayı küçük görür kibirlenirse.....'Güneş batana kadar bizim için dua etmeye devam etti. 'Ey Allah'ın Peygamberi, kardeşimin oğlu bizdendir' dedim. 'Kardeşinin oğlunun kavmi, onlardandır ya da kendilerindendir' buyurdu. (Medine'den) dönerken Eşec bana 'Zari', senin görüşün benimkinden daha isabetliymiş' dedi."

حَدَّثَنِي أَبُو بَنْتِ الْوَزَائِعِ بْنِ الزَّارِعِ، أَنَّ جَدَّهُ الزَّارِعَ انْطَلَقَ فِي وَفْدٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَمَا مَلَكَنا أَنْفُسَنَا أَنْ وَثَبْنَا عَنْ رِوَاكِنا فَجَعَلْنَا نُقْبِلُ يَدَيْهِ وَرِجْلَيْهِ³⁶

b. Ümmü Ebban binti el-Vâzi' b. el-Zâri', dedesi Zâri' nin elçi heyetiyle Hz. Peygamber'e gittiğini, '(O'nu görünce) bineklerimizden sıçrayıp O'nun elini ayağını öpmekten kendimizi alamadık' dediğini nakleder.

Şahidler

حَدَّثَنَا هُوَذَا الْعَصْرِيُّ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحَدِّثُ أَصْحَابَهُ إِذْ قَالَ: يَطْلُعُ عَلَيْكُمْ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ رَكْبٌ مِنْ خَيْرِ أَهْلِ الْمَشْرِقِ. فَقَامَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، فَتَوَخَّجَ فِي ذَلِكَ الْوَجْهِ فَلَقِيَ ثَلَاثَةَ عَشَرَ رَاكِبًا، فَرَحَّبَ وَقَرَّبَ، وَقَالَ: مَنْ الْقَوْمُ؟ قَالُوا: قَوْمٌ مِنْ عَبْدِ الْقَيْسِ. قَالَ: فَمَا أَقْدَمَكُمْ هَذِهِ الْبِلَادَ؟ التَّجَارَةَ؟ قَالُوا: لَا. قَالَ: فَتَبِيعُونَ سُيُوفَكُمْ هَذِهِ؟ قَالُوا: لَا. قَالَ: فَلَعَلَّكُمْ إِنَّمَا قَدِمْتُمْ فِي طَلَبِ هَذَا الرَّجُلِ؟ قَالُوا: أَجَلْ، فَمَشَى مَعَهُمْ يُحْدِثُهُمْ حَتَّى نَظَرُوا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُمْ: هَذَا صَاحِبُكُمْ الَّذِي تَطْلُبُونَ. فَرَمَى الْقَوْمُ بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ رِجَالِهِمْ، فَمِنْهُمْ مَنْ سَعَى سَعْيًا، وَمِنْهُمْ مَنْ هَرُولَ، وَمِنْهُمْ مَنْ مَشَى حَتَّى أَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخَذُوا بِيَدِهِ يَقْبَلُونَهَا، وَقَعَدُوا إِلَيْهِ، وَبَقِيَ الْأَشْخُ - وَهُوَ أَصْغَرُ الْقَوْمِ - فَأَنَاحَ الْإِبِلَ وَعَقَلَهَا، وَجَمَعَ مَتَاعَ الْقَوْمِ، ثُمَّ أَقْبَلَ يَمْشِي عَلَى نَوْدَةٍ حَتَّى أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخَذَ بِيَدِهِ فَقَبَّلَهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فِيكَ خَصْلَتَانِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ. قَالَ: وَمَا هُمَا يَا نَبِيَّ اللَّهِ؟ قَالَ: الْأَنَاءَةُ وَالْوُدَّةُ. قَالَ: أَجَبَلًا جَبِلْتُ عَلَيْهِ أَوْ تَخَلَّفًا مَيِّ؟ قَالَ: بَلْ جَبِلَ فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَبَلَنِي عَلَى مَا يُحِبُّ اللَّهُ وَرَسُولُهُ. وَأَقْبَلَ الْقَوْمَ قَبْلَ تَمَرَاتِ هُمْ يَأْكُلُونَهَا، فَجَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسَمِّي هَذَا كَذَا، وَهَذَا كَذَا، قَالُوا: أَجَلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا نَحْنُ بِأَعْلَمَ بِأَسْمَائِهَا مِنْكَ. قَالَ: أَجَلْ. فَقَالُوا لِرَجُلٍ مِنْهُمْ: أَطْعَمْنَا مِنْ بَقِيَّةِ الَّذِي بَقِيَ فِي نَوْطِكَ، فَقَامَ فَأَنَاحَ بِالْبُرْبُرِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَذَا الْبُرْبُرِ، أَمَا إِنَّهُ مِنْ خَيْرِ تَمَرَاتِكُمْ، إِنَّمَا هُوَ دَوَاءٌ، وَلَا دَاءَ فِيهِ³⁷

a. Hud el-Asri el-Abdî'den O da dedesinden şöyle nakleder: "

³⁶ İbn Mukrî, *er-Ruhsa*, 80.

³⁷ Ebû Ya'lâ Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsilî, *Müsnedü Ebi Ya'la*, thk. Hüseyin Selim Esed, (Dimaşk: Daru'l-Me'mun lit'Türas, 1984/1040), 12/245; İbn Mukrî, *er-Ruhsa*, 66; Ebû'l-Kâsim Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *Mu'cemü'l-kübra*, (Kâhire: Mektebe İbn Teymiye, 1415/1994) 20/345; Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Hasen et-Tirmizî, *Nevâdirü'l-uşul fî ma'rifeti aḥbâri'r-Resûl*, thk. Abdurrahman Umeyra, (Beyrut: Daru'l-ceyl, t.y.), 4/48.

Hız. Peygamber, ashabıyla (mescitte) konuşurken onlara 'Size bu taraftan doğu halkının hayırlılarından bir yolcu kafilesi ulaşacak' buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ömer oraya doğru yöneldi. Binek üzerinde (gelen) on üç kişiyle karşılaştı. Onlara hoş geldiniz diyerek karşıladı ve yakınlık gösterdi. Onlara, 'Siz kimlersiniz?' diye sordu. Onlar, 'Abdü'l-Kays kabilesinden bir grubuz' dediler. Hz. Ömer; 'Sizi buraya getiren şey nedir? Ticaret için mi geldiniz?' dedi, onlar; 'Hayır' dediler, Hz. Ömer ' Bu kılıçlarınızı satıyor musunuz?' dedi, onlar 'Hayır' diye cevap verdiler. Hz. Ömer, ' O zaman Allah Rasûlü ile görüşmek için gelmiş olabilirsiniz' deyince 'Evet' dediler. Konuşarak onlarla birlikte yürüdü, Hz. Peygamber'i görünce onlara, 'İşte görüşmek istediğiniz kişi' dedi. Bunun üzerine kendilerini bineklerinden yere attılar. (Hz. Peygamber' e doğru) onların kimi koştu kimi yürüdü kimi de seğırtti. Yanına gelince O'nun elini alıp öptüler, yanına oturdular. Eşec geride kaldı. O gelenlerin en küçüğüydü. Devesini çökertti, bağladı. Gelenlerin eşyalarını topladı. Ağırbaşlılıkla yürüyerek geldi. Hz. Peygamber'in yanına gelince elini aldı, öptü. Allah Rasûlü ona, 'Sende Allah'ın ve Peygamberi' nin sevdiği iki haslet var' buyurdu. 'Nedir, onlar Ey Allah'ın Peygamberi?' deyince, Rasûlü Ekrem, 'Yumuşak huyluluk ve teenni ile hareket etme' buyurdu. Eşec, 'Bu özellikler, yaratılışımdan mı var, yoksa sonradan mı kazandığım özellikler?' diye sordu. Hz. Peygamber 'Yaratılışımdan böylesin' buyurunca Eşec, 'Beni Zatının ve Peygamberinin sevdiği fitrat üzere yaratan Allah'a hamdolsun' dedi. Onlara hurma getirildi, yediler. Allah Rasûlü onlarla (hurmalar) hakkında 'Bunun ismi şöyledir, şunun ismi ise böyledir' şeklinde isimlendirerek konuşmaya başladı. Onlarda 'Evet Allah'ın Peygamberi, biz onların isimlerini sizin kadar iyi bilmiyoruz' dediler. Hz. Peygamber: 'evet' buyurdu. İçlerinden bir adama ' Deveye asıp bağlanan zembilin içinde kalanlarla bizi doyur' dediler. Adam kalktı, (en iyi cins olan) Berniy hurmasından getirdi. Hz. Peygamber, 'Bu Berniy hurması, şu kadar var ki hurmalarınızın en iyisidir. O tamamıyla şifadır. İnsanı hasta edecek hiçbir özelliği yoktur' buyurdu."

أرنا أبو القاسم وجهه بن الحسن السراج، بمصر، دثنا أبو أمية محمد بن إبراهيم، دثنا يحيى بن راشد البصري، دثنا طالب بن حجر العبدى، دثنا هود بن عبد الله بن سعد، قال: سمعت مزينة العبدى، يقول: «أتينا رسول الله

عليه السلام فنزلت إليه فقبلت يده³⁸

b. Mezide el-Abdî şöyle demiştir: “Allah Rasûlü’ne geldik, onun yanına indim ve elini öptüm.”

حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْقَاضِي قَالَ: نَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ الْجَوَارِي قَالَ: نَا يَحْيَى بْنُ رَاشِدٍ أَبُو بَكْرٍ، مُسْتَمْلِي أَبِي عَاصِمٍ، قَالَ: نَا طَالِبُ بْنُ حُجْرٍ الْعَبْدِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي هُوْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ، سَمِعْتُ مَزِيْدَةَ الْعَبْدِيَّ يَقُولُ: وَقَدْ نَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: فَنَزَلْتُ إِلَيْهِ فَقَبَّلْتُ يَدَهُ³⁹

c. Mezide el-Abdî şöyle demiştir: “Hz. Peygamber’e heyet olarak geldik, onun yanına indim ve elini öptüm.”

Ebû Dâvûd’da, *el-Âhâd ve'l-mesâni*’de bulunan rivayetlerde ve *er-Ruhsa*’nın ilk rivayetinde sahabî râvisi Zâri’ b. Âmir el-Abdî’dir. Medine’ye gelen Abdü'l-Kays heyetinde bulunan Zâri’ b. Âmir el-Abdî’nin Ebû Dâvûd’daki rivayetinde, heyette bulunanların Hz. Peygamber’i görünce heyecanlanıp elini ayağını öpmek için adeta yarıştıkları anlatılıyor. Eşec’in ise geride kalıp elbisesini değiştirip üstünü başını düzenleyip Allah Rasûlü’nün yanına öyle çıktığı, bu hareketinden dolayı Rasûlû Ekrem’ in takdirini kazandığı anlatılıyor. *el-Âhâd ve'l-mesâni*’de bulunan rivayette olay çok daha ayrıntılı anlatılmış, Zâri’nin akıl hastası oğlunu yanında getirdiği Hz. Peygamber’den ona dua etmesini istediği, dua sonrası oğlunun bakışlarının düzelip iyileştiği ifade ediliyor. Eşec olayı bu rivayette de ayrıntılarıyla verilmektedir. *er-Ruhsa*’da bulunan rivayette ise sadece; Medine’ye geldiklerinde Hz. Peygamber’i görünce binitlerinden atlayıp elini öpmekten kendilerini alamadıkları belirtiliyor. Rivayetlerin el öpme ile ilgili bölümleri Ebû Dâvûd’da فَتَقَبَّلَ يَدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَرَجُلُهُ *el-Âhâd ve'l-mesâni* ve *er-Ruhsa*’da فَجَعَلْنَا نَقْبِلُ يَدَيْهِ وَرَجُلَيْهِ وَسَلَّم وَرَجُلُهُ şeklinde geçmektedir. Ebû Ya’la’nın *Müsned*’inde, *er-Ruhsa*’nın ilk rivayetinde, *Mu’cemü’l-kebîr* ve *Nevâdir’ul-usûl*’de rivayetlerin sahabî râvisi yine heyette bulunan⁴⁰ Mezide b. Cabir el-Abdî’dir. Abdü'l-

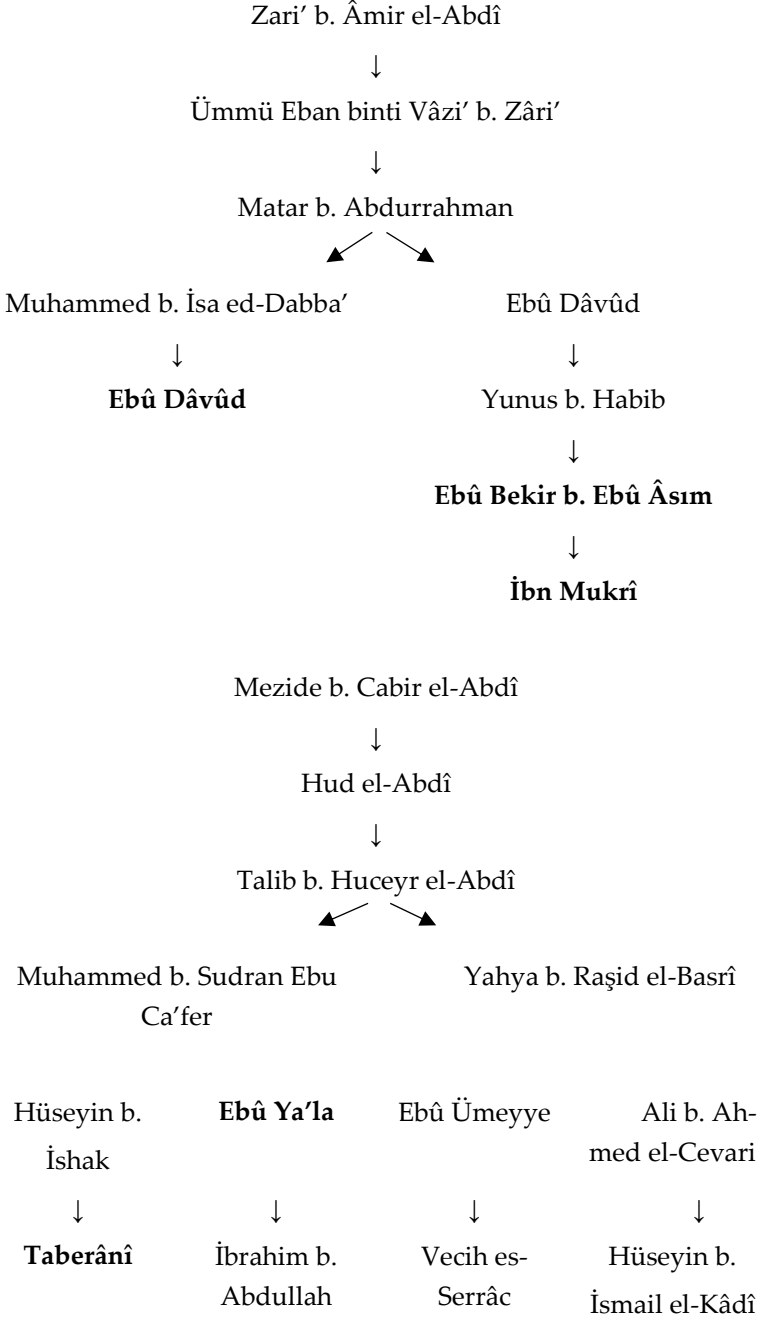
³⁸ Ebû Abdullah Muhammed b. İshak b. Muhammed b. Yahya b. Mende el-Abdi, *Mecalisü min emali Ebu Abdillâh b. Mende*, (PDF:lib.eShia.ir, 1431), 122.

³⁹ İbn Mukrî, *er-Ruhsa*, 70.

⁴⁰ Selda Meydan, *Hiz. Peygamber’e Gelen Heyet ve Elçiler Bu Elçilerin Görüşmeye Dair Rivayetleri ve Değerlendirmesi*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 86.

Kays heyetinin Medine'ye gelip, Hz. Peygamber'le görüşmesi bu rivayetlerde ayrıntılarıyla yer almaktadır. Rivayetler arasında metin açısından dikkate değer bir farklılık yoktur. Hz. Ömer'in karşılayıp Hz. Peygamber'in yanına varıncaya kadar refakat ettiği heyet, yine onun Allah Rasûlü'nün bulunduğu yeri göstermesiyle bineklerinden inip koşuşarak elini öpüyorlar. Geride kalan Eşec isimli genç, sakince bineğinden iniyor, onu bağlıyor, hızlıca bineğinden inip koşuşan insanların dağılan eşyalarını toplayıp en son Rasûlü Ekrem'in yanına ağırbaşlılıkla gidip elini öpüyor. Hz. Peygamber de onun bu hareketini takdir ediyor. Rivayetlerde el öpmeye ilgili olan bölüm, *فَأَخَذُوا بِيَدِهِ فَقَبِلُوهَا* 'elini alıp öptüler' ve *فَأَخَذَ بِيَدِهِ فَقَبِلَهَا* 'elini aldı öptü' şeklinde geçmektedir. Ebû Abdullah İbn Mende'nin *Emali*'sinde bulunan rivayette ve *er-Ruhsa'* nın ikinci rivayetinde olayın ayrıntısı verilmemiştir. Mezide el-Abdî'nin *أَتَيْنَا* 'geldik' ve *وَقَدْنَا* 'heyet olarak geldik' ifadelerinde belirtildiği gibi bir heyetle Hz. Peygamber'e geldiği, yanına inip elini öptüğü belirtilmiştir.

Rivayetlerin Değerlendirmesi

↓ ↓ ↓
İbnü'l-Mukrî Ebû Abdul- İbnü'l-Mukrî
lah b. Mende

Üç rivayetin sahabî râvisi Zâri' b. Âmir el-Abdî iken altı rivayetin sahabî râvisi Mezide b. Cabir el-Abdî' dir. Elbanî Ebû Dâvûd rivayetinin *hasen* olduğunu belirtmiştir.⁴¹ Ebu Ya'la rivayetinin de *hasen* olduğu belirtilmiştir.⁴² Heysemî ise Ebû Ya'la ve Taberânî (öl. 360/971) tariklerinin râvilerinin *sika* olduğunu, birkaç râvisinde hilaf bulunduğunu söylemiştir.⁴³

Sonuç

Biri *Tirmizi'* de ikisi *Ebû Dâvûd'* da bulunan toplamda üç hadisin tahririni yaptık. Safvan b. Assal'dan gelen *Tirmizi* hadisinin *İbn Mâce, Nesâî, Müsned, er-Ruhsa ve Müstedrek* olmak üzere beş tarikini birlikte inceledik. İki Yahudi'nin Hz. Peygamber'e, cevaplarını ancak bir peygamberin bilebileceğini düşündükleri sorular sorarak, aldıkları cevaplar karşısında hayranlıkla onun elini ayağını öptüğünü, Hz. Peygamber'in buna engel olmadığını gördük.

Ebû Dâvûd'da bulunan ilk hadis, İbn Ebî Şeybe'nin *Musan-nef'*inde iki; *Edebü'l-müfred, İbn Mâce, Müsned, İbnü'l-Mukrî'nin er-Ruhsa, İbnül Cevzî'nin Camiü'l-mesânid, Heysemî'nin Mecmeu'z-zevâid, Ebû Saîd İbnü'l-Arabî'nin el-Kubel* isimli eserinde birer tane olmak üzere 9 tarikini inceledik. Tüm tarikleri Abdullah b. Ömer'den nakledilen bu hadiste, bir seriyyede, çarpışmadan kaçan bir grup askerin, konuyla ilgili ayetleri hatırlayarak yaptıklarından pişman olduğunu, çok üzüldüğünü ve nasıl hareket edeceğini bilemediğini, utancılarından Medine'yi terk etmeyi bile düşündüklerini görmekteyiz. Aralarındaki konuşmalar sonucunda her türlü cezaya razı olarak Hz. Peygamber'e durumu anlatmaya karar veriyorlar. Bu psikolojiyle, sabah namazına çıkacak olan Allah Rasûlü'nün mescit yolu üzerinde bekliyorlar. Onu görür görmez yanına gidip, 'biz savaştan kaçanlarız' diyorlar. Rasûlü Ekrem, onlara kızıyor,

⁴¹ Ebû Davud, "Edeb", 60.

⁴² Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *Müsnedü Ebi Ya'la*, 12/245.

⁴³ el-Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, 9 /388.

onları suçlamıyor. Tam tersi ‘siz tekrar savaşmak üzere dönenlersiniz’ buyurarak onları sakinleştiriyor. Toplumun kınama ihtimaline karşı da ‘Ben sizin yardımcınızım’ diyerek teselli ediyor. Bu davranış, pişman olup bunalan askerleri büyük bir sıkıntıdan kurtarıyor. Hemen Hz. Peygamber’in ellerine sarılıp öpüyorlar.

Ebû Dâvûd’daki ikinci rivayette h. 9. yılda Medine’ye gelen Abdü’l-Kays heyetinin yaşadıkları anlatılıyor. Zâri’ b. Âmir el-Abdî tarafından nakledilen bu hadisin *er-Ruhsa*’da ve Ebû Bekir İbnü’n-Nebil b. Ebu Asım’ın *el-Âhâd ve’l-Mesâni* isimli eserinde olmak üzere iki *mütâbi* rivayeti var. Aynı heyette bulunan Mezide b. Cabir el-Abdi tarafından nakledilen *şahid* rivayetler ise, Ebû Ya’la’nın *Müsned*’inde, Ebu Abdullah İbn Mende’nin *Mecâlisu min Emâli Ebi Abdillâh b. Mende* isimli eserinde ve *er-Ruhsa*’da geçmektedir. Tüm bu rivayetlerde, heyette bulunanların uzun bir yolculuk sonrası Medine’ye gelip, Hz. Peygamber’le karşılaşmaktan duydukları heyecanla bineklerini bağlamadan, eşyalarını indirmeden bineklerinden aşağıya atlayıp koşuşarak elini öptüklerini anlıyoruz. Mezide el-Abdî rivayetinde, gelenlerin Allah Rasûlü’nün elini alıp öptüğü ayrıntısı geçmektedir. Buradan Hz. Peygamber’in gelenlere öpmeleri için elini uzatmadığını, gelenlerin bizzat kendi iradeleriyle elini alıp öptüklerini, Rasûlü Ekrem’in de buna engel olmadığını görüyoruz.

Rivayetlerin bütününe baktığımızda sahabenin Hz. Peygamber’in elini bayramlarda, Cuma günlerinde vb. mutad olarak öpmediğini, Abdullah b. Ömer rivayetinde olduğu gibi bir hata yapıp affedildiklerinde⁴⁴, ya da uzun bir yolculuktan sonra Allah Rasûlü ile

⁴⁴ Ka’b b. Malik, tövbesinin kabulüyle müjdelenip mescide geldiğinde de Hz. Peygamber’in elini öpmüştür. Kütüb-i sitte’de geçmediği için buraya almadığımız konuyla ilgili rivayetler için, bk. İbnü’l-Mukrî, *er-Ruhsa*, 56; Ebü’l-Kâsım Müsnidü’l-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *Mu’cem’ul-kebir*, thk.Hamdi b. Abdülmeccid es-Selefi, (Kâhire: Mektebetü İbn Teymiye, 1415/1994), 19/ 95; Ebü’l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *Fethu’l-bârî bi-şerhi Şahîhi’l-Buḥârî*, (Beyrut: Daru’l-marife, 1389/1969) 8/122; Muhammed b. Ali b. Âdem b. Musa el- Etyubi el-Velevi, *el-Bahru’l-muhiti’s-seccac fi şerhi Sahihi’l-İmami Müslim b. Haccâc*, (Kâhire: Daru İbn Cevzi, 1436/2014) 43/55; Ebü’l-Hasen Nürüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Mecmau’z-zevâid*, thk. Hüsameddin el-Kudsi, (Kâhire: Mektebetü’l-kzudsi, 1414/ 1994), 8/42; Ebü’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûfî eş-Şâfiî, *Câmiu’l-ehâdis*, (Beyrut: Daru’l-fikr,

karşılaştıklarında öptüklerini görüyoruz. Heyet Hz. Peygamber'e tabi olduklarını göstermek için Medine'ye geldiğine göre bu "*el öpme*" ye itaat anlamı da verilebilir. Ancak bunun, devletlerin elçi heyetlerinde olduğu gibi düzenli bir merasim davranışı değil, daha çok Allah Rasûlü'nü görmenin verdiği heyecanla plansız ve ani gelişen bir sevgi ifadesi ve bağlılık göstergesi olduğunu görüyoruz.

Üç hadiste de Hz. Peygamber'in, elinin öpülmesine izin verdiğini anlıyoruz. Sakıncalı bir davranış olsaydı kendisine secde etmek isteyen kimseye izin vermediği gibi elinin öpülmesini de men ederdi. Buradan büyüklerin elini öpme davranışının mahremiyet kurallarına uyulmak kaydıyla sakıncalı olmadığını anlıyoruz. Şu da var ki "*el öpme*" ile "*el öptürme*" farklı olgulardır. "*El öpme*" de kişi, kendi iradesiyle isteyerek büyüğünün elini öper. Büyüğün elini uzatarak yaptığı "*el öptürme*" de ise öpen kişi bir zorlama hissedebilir. Tüm bu rivayetler sonucunda Hz. Peygamber'in bizzat elini uzatıp öptürmediğini, sahabenin kendi iradeleriyle elini alarak öptüğünü, onun da buna engel olmadığını anlıyoruz. Türk kültüründe mutad olarak, belli günlerde, bizzat büyüklerin küçüklere ellerini uzatarak yaptıkları el öptürme, Hz. Peygamber'in izin verdiği el öpme davranışından farklıdır. Gençlerin sıklıkla yapılan "*el öptürme*" davranışını itici buldukları yapılan araştırmalarda ortaya konmuştur.⁴⁵ İtici bulunan ve zorlama hissedilen bir davranışın saygı duygusuyla yapılıp yapılmayacağı tartışmalıdır. Toplumumuzda tarihten getirdiğimiz, kültürel bir öge olarak yerleşmiş bulunan bu davranışı yeni nesle doğru bir biçimde aktarmak istiyorsak onu itici unsurlardan ayıklayarak devam ettirmelidir.

Sonuç olarak, sahabe Hz. Peygamber'in elini ara sıra öpmüştür. Allah Rasûlü buna engel olmamıştır. Bu da davranışın yasaklanmadığını göstermektedir. Ancak devamlı olarak belirli günlerde bu davranışın tekrarlandığına dair bir ifade yoktur. Ayrıca yukarıda

1414/1994), 37/497; a.mlf., *Cem'u'l-cevami'*, thk. Muhtar İbrahim el-Hâic, (Kâhire: Ezherü's-Şerif, 1426/2005), 22/38; Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân el-Mütakî el-Hindî, *Kenz'ul-ummâl*, thk. Bekrî Hayyanî, (Beyrut: Müessesetü'r-risale, 1401/1981) 13/ 581.

⁴⁵ Abay- Demir, "Belli Parametrelere Göre Kuşaklar Arası Sosyal Değişme", 144-147.

bahsi geçen rivayetlerde Hz. Peygamber elini uzatıp öptürmemiş, sahabe onun elini alıp kendi isteğiyle öpmüştür. Kültürümüze yerleşen bu davranışın devamlı ve çok sık aralıklarla tekrarlanması onu itici hale getiren unsurlardan biri sayılabilir. Çocuklar dışında belli bir yaşa gelmiş genç nesle bu davranışın büyükler tarafından el uzatılarak yapılması da, gencin zorlama hissetmesine sebep olur. Dolayısıyla bu davranışın büyüğe saygı duyularak yapılmasına engel olabilir.

Kaynaklar

Abay, Ali Rıza - Demir, Sevim Atilla. "Belli Parametrelere Göre Kuşaklar Arası Sosyal Değişme". Sakarya Üniversitesi Akademik İncelemeler Dergisi 9/1 (2014).

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *Müsned*. thk. Şuayb el-Erneût. Beyrut: Muesse-setü'r-risâle, 1421/2001.

Atasay, N. "El Öpme Hatası", Yeni Avam (7 Ağustos 1941), 2.

Ateş, Toktamış. "El Öpenlerin Çok Olsun". Cumhuriyet Gazetesi (9 Ekim 1992).

Bingöl, Sema. "Özal'ın Elini Öpen Dekana Tepki". Milliyet (9 Ekim 1992).

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî. *Edebü'l-müfred*. Riyad: Mektebetü'l-maârif, 1419/1998.

Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. b.y.: Ağaç Kitabevi Yayınları t.y.

Ebû Bekir b. Ebû Asım. *el-Ahad ve'l-mesânî*. Riyad: Daru'r-riye, 1411/1991.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *es-Sünen*, Beyrut: Mektebetü'l-asriyye, t.y.

Ebü'l-Ferec, Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. *Câmiu'l-mesânid*. thk. Ali Hüseyin el-Bevvâb. Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 1426/2005.

Ebû Saîd Ahmed b. Muhammed b. Ziyâd el-Basrî. *el-Kubel ve'l-muânaka ve'l-musâfaha*. thk. Amr Abdülmun'ım Selim. Kâhire: Mektebe İbn Teymiye, 1416/1996.

Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsilî. *Müsnedü Ebi*

- Ya'la. thk. Hüseyin Selim Esed. Dimaşk: Daru'l-Me'mun lit'Turas, 1984/1040.
- Hâkim en-Nisâbü'rî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nisâbü'rî. *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*. Beyrut: Daru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1411/1990.
- Hâkim et-Tirmizî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Hasen et-Tirmizî. *Nevâdirü'l-uşûl fî ma'rifeti aḥbâri'r-Resûl*. thk. Abdurrahman Umeyra. Beyrut: Daru'l-ceyl, t.y.
- Hasan Fehmi. "İzmir Muhitinde Nişan ve El Öpme Merasimi". Hak Bilgisi Haberleri 17 (Mart 1931).
- Heysemî, Ebû'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî. *Mecmau'z-zevâid*. thk. Hüsameddin el-Kudsi. Kâhire: Mektebetü'l-kudsi, 1414/ 1994.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî. *el-Musannef*. Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 1409.
- İbn Mende, Ebu Abdullah Muhammed b. İshak b. Muhammed b. Yahya b. Mende el-Abdi. *Mecalisü min emali Ebu Abdillâh b. Mende*. Erişim: 14 Ekim 2020. <http://lib.eshia.ir/pdf>
- İbnü'l-Mukrî, Muhammed b. İbrahim el-Mukrî. *er-Ruhsa fî takbîli'l yed*. thk. Mahmud Muhammed el-Haddâd. Riyad: Daru'l-âsime, 1407/1985.
- Karman, Gabor. "'Paşa'nın Eli Öpülür mü?": Budin'de Erdel Elçileri". Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi 24 (Şubat 2013).
- Katırcıoğlu, Miraç. "El Öpmek ve Öptürmek Psikolojisi". Gündüz Sanat ve Fikir Mecmuası 1/6 (Eylül 1936).
- Kazvîni, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni. *es-Sünen*, Haleb: Daru ihya-i kütübî'l-arabiyye, t.y.
- Korkmaz, Kürşat M. "Elli Yıl Önceki Gazi Antep'te Gelin ve Damat". Milli Folklor 43 (t.y.).
- Meydan, Selda. Hz. Peygamber'e Gelen Heyet ve Elçiler Bu Elçilerin Görüşmeye Dair Rivayetleri ve Değerlendirmesi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî. *el-Mücteba mine's-Sünen*. Haleb: Mektebetü'l-matbuati'l-İslamiyye, 1406/1986.

Özdemir, Cafer. "Dede Korkut Kitabında Saygı". Dil ve Edebiyat Araştırmaları Beşeri Sosyal Bilimler Dergisi 16 (Güz 2017).

Özkan, Halit. "Takrir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 7 Nisan 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/takrir--sunnet>

Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî. *Mu'cemü'l-kübrâ*. Kâhire: Mektebe İbn Teymiye, 1415/1994.

Tirmizî, Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre et-Tirmizî. *el-Camiu's-sahîh*. Mısır: Şirketü Mektebe, 1395/1975.